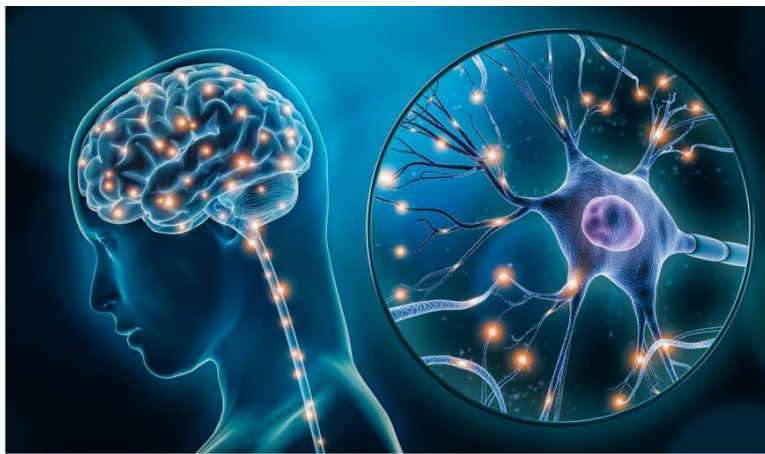

АНАТОМІЯ, ФІЗІОЛОГІЯ І ГІГІЄНА

Робочий зошит
для самостійної роботи
здобувачів початкового рівня (короткого циклу)
вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта

Харків
2024

Міністерство освіти і науки України
ХАРКІВСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

АНАТОМІЯ, ФІЗІОЛОГІЯ І ГІГІЄНА

Робочий зошит
для самостійної роботи
здобувачів початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта

здобувача(-ки) _____ групи

_____ відділення

(Прізвище, ім'я (у родовому відмінку))

Харків
2024

УДК 378.016:611/613(076.5)

А 64

Укладачі:

Дехтярєва О., канд. біол. наук, доцент, доцент кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Каденко І., канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Борзик О., доктор філософії, старший викладач кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Рецензенти:

Упатова І., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри природничих дисциплін Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради;

Іонов І., доктор сільськогосподарських наук, професор, член-кореспондент Національної академії аграрних наук України, професор кафедри анатомії та фізіології людини імені доктора медичних наук, професора Я. Р. Синельникова Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

А 64 Анатомія, фізіологія і гігієна : робочий зошит для самостійної роботи здобувачів початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта/ уклад. О. Дехтярєва, І. Каденко, О. Борзик; Харківський педагогічний фаховий коледж Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків, 2024.– 106 с.

Робочий зошит містить методичні рекомендації, які допоможуть студентам виконувати різні види самостійної роботи з дисципліни «Анатомія, фізіологія і гігієна» та підвищать ефективність підготовки здобувачів до іспиту (заліку).

Робочий зошит розроблений у відповідності до вимог Стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 013 Початкова освіта освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр».

УДК 378.016:611/613(076.5)

*Затверджено на засіданні науково-методичної ради
Комунального закладу «Харківська
гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Протокол № 1 від 11 вересня 2024 р.)*

© ХГПА, 2024

© Дехтярєва О., Каденко І., Борзик О.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
Самостійна робота 1. Тема. Клітина. Тканини	6
Самостійна робота 2. Тема. Ріст і розвиток дитячого організму	17
Самостійна робота 3. Тема. Нервова система. Спинний мозок	19
Самостійна робота 4. Тема. Нервова система. Головний мозок	23
Самостійна робота 5. Тема. Значення сенсорних систем для людини. Зорова і слухова сенсорні системи: будова, функції та гігієна	30
Самостійна робота 6. Тема. Опорно-руховий апарат. Скелет людини	42
Самостійна робота 7. Тема. Опорно-руховий апарат. М'язи людини	48
Самостійна робота 8. Тема. Кров. Серцево-судинна система	63
Самостійна робота 9. Тема. Дихальна система	78
Самостійна робота 10. Тема. Травна система	85
Самостійна робота 11. Тема. Видільна система	93
ОРІЄНТОВАНІ ЗАПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	102
ПІСЛЯМОВА	105

ПЕРЕДМОВА

Самостійна робота є невід’ємною складовою освітнього процесу у закладі фахової передвищої освіти, під час якої заплановані завдання виконуються здобувачем освіти під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Робочий зошит для самостійної роботи побудований з урахуванням змішаного навчання (режим-online та offline) для здобувачів початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта з освітнього компонента «**Анатомії, фізіології і гігієни**». Зошит розроблено таким чином, щоб надати здобувачам освіти необхідні знання про будову організму людини в різні періоди онтогенезу та сформувати комплекс оздоровчих та гігієнічних умінь і навичок. Самостійна робота студентів спрямована на вивчення нервової, опорно-рухової, ендокринної, імунної, серцево-судинної, травної, дихальної, сечовидільної систем людського організму та їх вікові особливості, що є основою для формування наукового світогляду майбутнього вчителя.

Під час самостійного вивчення та виконання здобувачем завдань із тем самостійних робіт доцільно використовувати рекомендовані літературні джерела та освітню платформу Mozaik. Вона допомагає систематизувати матеріал, виділити головне, визначити логічні зв’язки, виробити навички структурування та сформувати індивідуальні прийоми засвоєння великих об’ємів інформації.

Тематика і кількість годин, що відведені на самостійну роботу здобувачів освіти з освітнього компонента відповідно до навчального плану.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Клітина. Тканини	4
2.	Тема 2. Ріст і розвиток дитячого організму	2
3.	Тема 3. Нервова система. Спинний мозок	2
4.	Тема 4. Нервова система. Головний мозок	4

5.	Тема 5. Значення сенсорних систем для людини. Зорова і слухова сенсорні системи: будова, функції та гігієна	4
6.	Тема 6. Опорно-руховий апарат. Скелет людини	2
7.	Тема 7. Опорно-руховий апарат. М'язи людини	2
8.	Тема 8. Кров. Серцево-судинна система	2
9.	Тема 9. Дихальна система	2
10.	Тема 10. Травна система	4
11.	Тема 11. Видільна система	2
Разом		30

Самостійні роботи укладено та структуровано відповідно до робочої програми з освітнього компонента «**Анатомії, фізіології і гігієни**». Кожна самостійна робота містить зміст завдань, теми для самопідготовки, рекомендовані джерела для опрацювання поставлених завдань, а також, тестові запитання для самоконтролю та самоперевірки з теми.

САМОСТІЙНА РОБОТА 1.

ТЕМА. КЛІТИНА. ТКАНИНИ.

Мета самостійної роботи: поглибити знання про рівні структурної організації організму, ознайомитись з особливостями будови клітини людського організму, основних груп тканин та їх видами, навчитися розрізняти типи тканин.

Обладнання та матеріали: таблиці, мікроскопи, мікропрепарати нервових клітин спинного мозку, муляжі, неврологічний молоточок, атласи, освітня платформа Mozaik.

Теми для самопідготовки:

1. Клітина: форма, розміри, хімічний склад.
2. Будова клітини людського організму.
3. Тканини організму людини: класифікація, будова та функції.
4. Поняття про орган, фізіологічну та функціональну системи органів.
6. Організм як єдине ціле. Механізми, що підтримують його цілісність.

Рекомендовані джерела:

- **Основні:** 1; 3; 4.
- **Додаткові джерела:** 2; 3; 4; 8; 15.
- **Інформаційні ресурси:** 2; 3; 4.

Зміст завдань:

Завдання 1. Ознайомитись з будовою клітини людського організму на освітній платформі Mozaik. Розглянути на рисунку 1.1 будову клітини під електронним мікроскопом. Знайти ядро, цитоплазму, цитоплазматичну мембрану, комплекс Гольджі, ендоплазматичну сітку, мітохондрії, рибосоми та ін. Зробити підписи до рисунку 1.1.

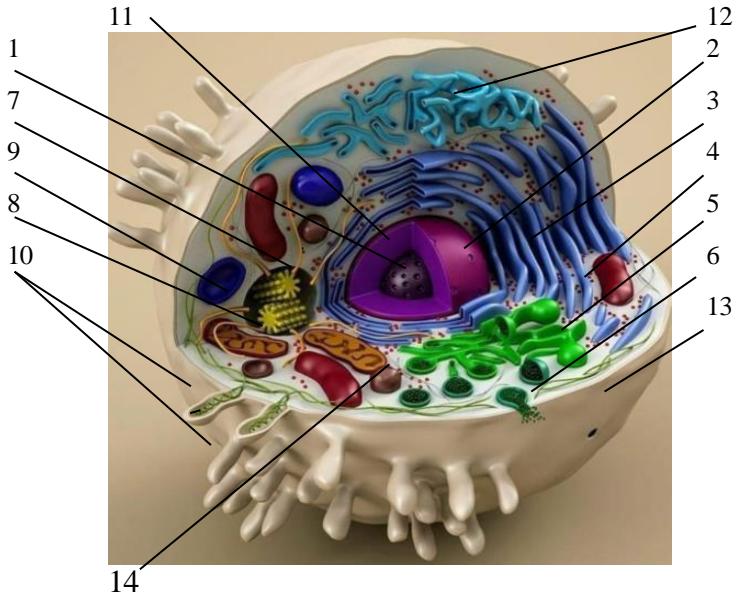

Рис.1.1. Будова клітини

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	
11.	
12.	
13.	
14.	

Завдання 2. Ознайомитись із мікроскопічною будовою епітеліальної тканини та дослідити будову різних видів епітелію освітній платформі Мозаїк: <https://ua.mozaweb.com/>.

Розглянути на рисунках 1.2-1.7 будову епітеліальної тканини та заповнити таблиці, користуючись підручником. Звернути увагу на особливості її будови, форму клітин, їх розташування в тканині, наявність міжклітинної речовини.

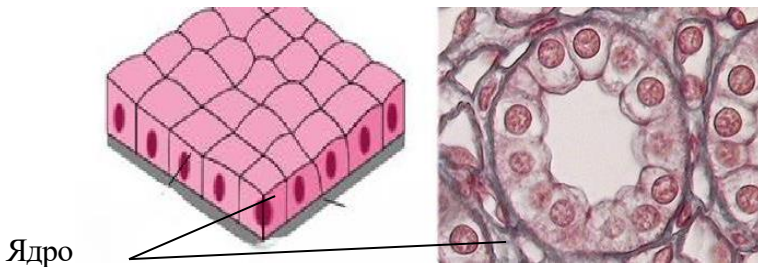

Рис. 1.2. Кубічний епітелій

Характеристика	Місце знаходження
_____	_____
_____	_____
_____	_____

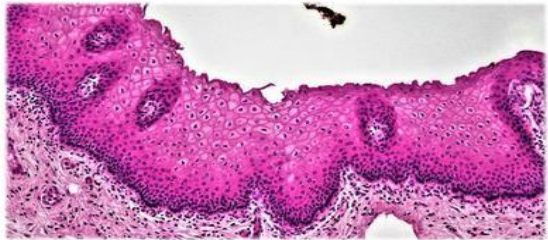

Рис. 1.3. Плоский епітелій

Характеристика	Місце знаходження
_____	_____
_____	_____
_____	_____

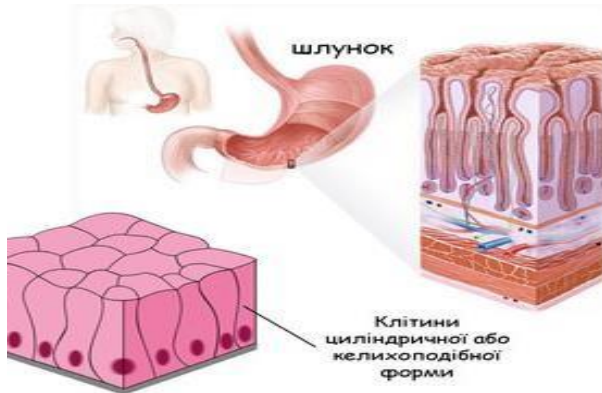

Рис. 1.4. Циліндричний епітелій

Характеристика	Місце знаходження
_____	_____
_____	_____
_____	_____

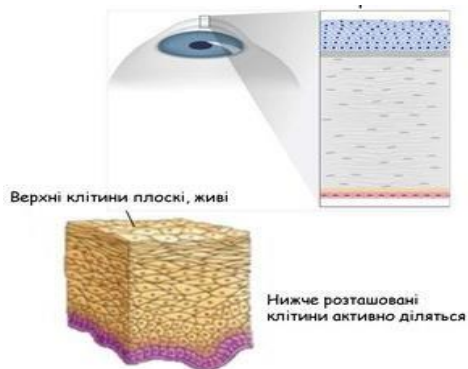

Рис. 1.5. Миготливий епітелій

Характеристика	Місце знаходження
_____	_____
_____	_____
_____	_____

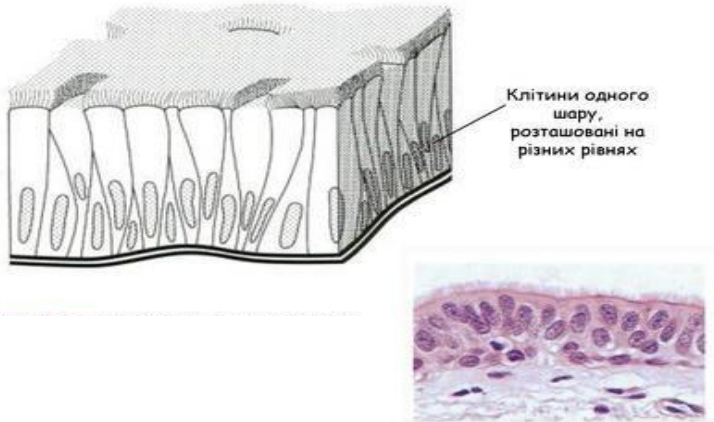

Рис. 1.6. Псевдо багат шаровий епітелій

Характеристика	Місце знаходження
_____	_____
_____	_____

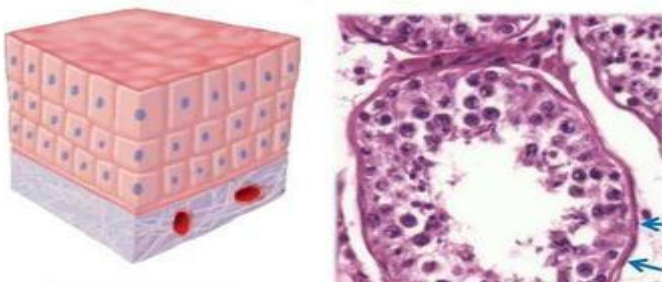

Рис. 1.7. Багат шаровий епітелій

Характеристика	Місце знаходження
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Завдання 3. Ознайомитись з мікроскопічною будовою сполучної тканини на освітній платформі Mozaik.

Розглянути на рисунках 1.8-1.12 будову сполучної тканини. Звернути увагу на форму клітин, співвідношення клітин і міжклітинної речовини, взаємне розміщення клітин у тканині. Позначити міжклітинну речовину, ядро, цитоплазму, мембрану клітин. Заповнити таблицю 1.1.

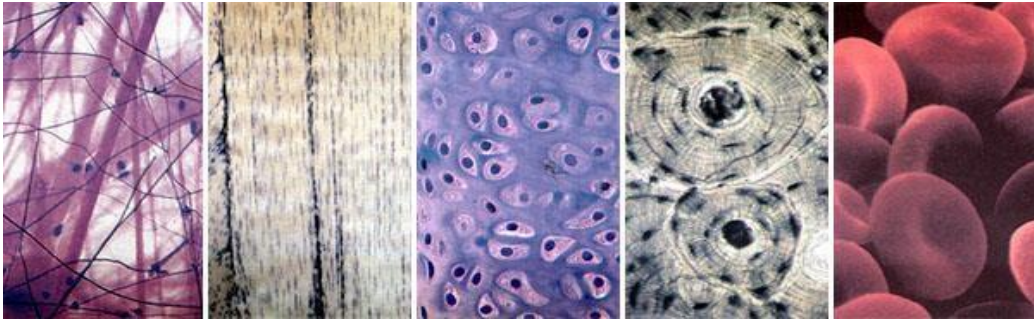

Рис.1.8.

Пухка
сполучна

Рис.1.9.

Щільна сполучна

Рис.1.10.

Хрящова

Рис.1.11.

Кісткова

Рис.1.12.

Кров

Таблиця 1.1. Сполучні тканини

<i>Тип сполучної тканини</i>	<i>Характеристика</i>
Пухка сполучна тканина	_____
Щільна сполучна тканина	_____
Хрящова	_____
Кісткова	_____
Кров	_____

Завдання 4. Ознайомитись із мікроскопічною будовою м'язової тканини на освітній платформі Mozaik.

Розглянути на рисунках 1.13-1.15 будову м'язової тканини. Звернути увагу на форму клітин, їх взаємне розміщення. Розглянути фрагмент тканини і заповнити таблицю 1.2.

Рис. 1.13.

Попереково-смугастий м'яз

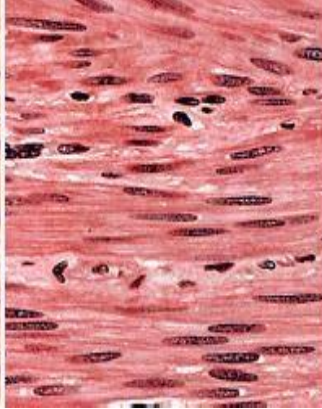

Рис. 1.14.

Гладкий м'яз

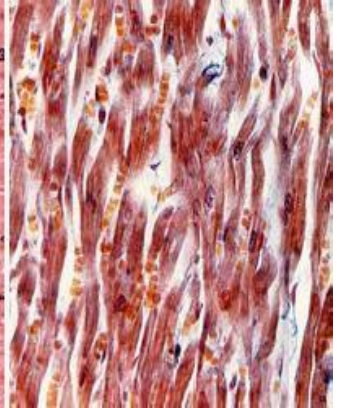

Рис. 1.15.

Серцевий м'яз

Таблиця 1.2. Тип м'язової тканини

<i>Тип м'язової тканини</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Вистеляє</i>
Попереково-посмугований м'яз	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
Гладкий м'яз	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

Продовження таблиці 1.2. Тип м'язової тканини

Серцевий м'яз	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____
	_____	_____

Завдання 5. Ознайомитись з мікроскопічною будовою нервової тканини на освітній платформі Mozaik.

Розглянути на рисунках 1.16-1.17 будову нервової тканини. Звернути увагу на форму клітин, співвідношення клітин і міжклітинної речовини, різні типи нейронів.

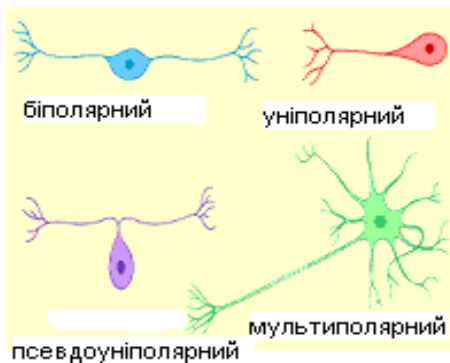

Рис. 1.16. Типи нейронів

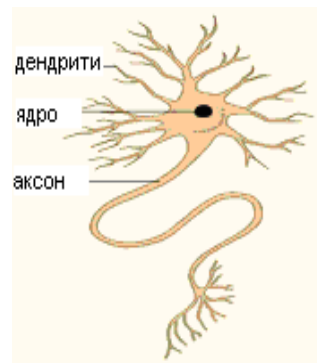

Рис. 1.17. Будова нейрона

Завдання 6. Закріпити опрацьований матеріал за допомогою тестових запитань у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3. Тестові запитання до теми «Клітина. Тканини».

№	Питання	А	Б	В	Г
1.	Що таке клітина?	комплекс анатомічних утворень, які виконують певну функцію;	структурно-функціональна одиниця живого організм;	група органел клітини.	самостійний організм
2.	Які органели клітини відносяться до групи основного значення?	ядро з ядерцем, цитоплазма, клітинна оболонка;	міофібрили, мітохондрії, апарат Гольджі, рибосоми, ендоплазматична сітка;	ядро, цитоплазма, апарат Гольджі.	клітинна оболонка;

Продовження таблиці 1.3.

Тестові запитання до теми «Клітина. Тканини».

№	Питання	А	Б	В	Г
3.	Які органели відносять до групи загального значення?	цитоплазма, ядро, мітохондрії, лізосоми, клітинна оболонка;	рибосоми, мітохондрії, лізосоми, апарат Гольджі, центросоми, ендоплазматична сітка;	клітинна мембрана, ядро, цитоплазма.	ядро, цитоплазма.
4.	Які органели клітини відносять до групи спеціального значення?	каплі жиру, глікоген, зерна білків, міофібрили;	ядро з ядерним соком, ядерце, хроматинові структури;	тонофібрили, нейрофібрили, міофібрили, війки, мікрроворсинки.	зерна білків, міофібрили;
5.	Скільки типів тканин розрізняють в організмі людини?	6	3	4	8
6.	Які різновиди має епітеліальна тканина?	покривний, одношаровий, багатшаровий, залозистий, плоский, кубічний, циліндричний, перехідний;	кубічний, циліндричний, перехідний, ретикулярний, гладенький;	багатшаровий, залозистий, плоский, перехідний.	видільний;
7.	Які різновиди має м'язова тканина?	гладенька, посмугована серцева, посмугована скелетна;	волокниста, скелетна, гладенька;	посмугована скелетна, посмугована серцева, залозиста.	залозиста, гладенька;
8.	Які різновиди має сполучна тканина?	кров, лімфа, пухка, щільна, ретикулярна;	кісткова, хрящова, кров, лімфа;	кров, лімфа, пухка, щільна, ретикулярна, кісткова, хрящова.	кров, лімфа;
9.	Що таке тканина?	скупчення подібних клітин;	система клітин подібних за будовою, функціями, розвитком;	комплекс анатомічних утворень, які виконують певну функцію;	комплекс подібних анатомічних структур;
10.	Яку товщину має клітинна оболонка?	1мм-5мм	7-10нм	4-10см	5-7мм
11.	Що таке каріотека?	ядерна оболонка	складова частина мітохондрії	рідке середовище клітини	клітинна оболонка
12.	Що таке ендоплазматична сітка?	органела клітини	орган	система органів	структура органа

Продовження таблиці 1.3.

Тестові запитання до теми «Клітина. Тканини».

№	Питання	А	Б	В	Г
13.	Які функції виконує цитоцентр?	поділ клітини	живлення	дихання	виділення
14.	Які функції виконують мітохондрії ?	мітоз	енергетичні станції	дихання	живлення
15.	Які функції виконує ендоплазматична сітка?	синтез білків	живлення	поділ клітини	виділення
16.	Які функції виконує ядро?	передача спадкової інформації під час поділу клітини	синтез білків	живлення	виділення
17.	Які функції виконують лізосоми?	внутрішньоклітинне травлення	дихання	синтез білків	виділення
18.	Які функції виконує комплекс Гольджі?	передача спадкової інформації під час поділу клітини	синтез полісахаридів, виділення	дихання	травлення
19.	Що забезпечує безперервність життя клітини?	обміну речовин	збудливості	росту і розмноженню клітин	виділення
20.	Вкажіть, які органи в клітині відповідають за синтез білків.	мітохондрії;	лізосоми;	*рибосоми;	Ядро
21.	Вкажіть, яку роль у клітині відіграє клітинний центр.	забезпечує симетрію клітини;	бере участь у поділі клітини;	сприяє переміщенню поживних речовин по клітині	запасуючу
22.	Вкажіть, скільки типів тканин розрізняють в організмі людини?	2	3	4	10
23.	Визначте, яка тканина належить до опорної сполучної тканини.	хрящова;	щільна сполучна;	ретикулярна.	м'язова
24.	Вкажіть, яким є вміст органічних речовин у клітині.	10-20% маси	20-30% маси	30-40% маси	5-10% маси

**Продовження таблиці 1.3.
Тестові запитання до теми «Клітина. Тканини».**

№	Питання	А	Б	В	Г
25.	З'ясуйте, які органили належать до органел загального призначення.	всі названі;	ендоплазматична сітка; рибосоми; комплекс Гольджі; мітохондрії; лізосоми;	клітинний центр; ядро;	клітинна оболонка, цитоплазма
26.	Вкажіть, які функції в клітині виконують лізосоми.	синтез органічних речовин і неорганічних речовин ;	перетравлення відмерлих частин клітини, захист від чужорідних агентів та видалення речовин.	синтез органічних речовин	травлення
27.	Визначте, де у клітині синтезуються рибосоми.	апарат Гольджі;	ендоплазматична сітка;	ядерце;	цитоплазма
28.	Зазначте, до якого класу сполучних тканин відноситься лімфа.	трофічних тканин;	опорно-трофічних тканин;	опорних тканин	опорно-сполучних
29.	Зазначте, які функції в клітині виконує плазматична мембрана.	відокремлює внутрішнє середовище клітини від зовнішнього, володіє вибірковою проникністю, сприймає подразники;	відповідає за синтез білків та забезпечує енергетичні потреби клітини.	захисна, опорна	опорна, видільна
30.	Зазначте, які тканини належать до сполучної.	одношаровий епітелій;	кісткова тканина;	ретикулярна тканина.	покровна

САМОСТІЙНА РОБОТА 2.

ТЕМА. РІСТ І РОЗВИТОК ДИТЯЧОГО ОРГАНІЗМУ.

Мета самостійної роботи: поглибити знання про основні періоди онтогенезу.

Обладнання та матеріали: схематичні зображення.

Теми для самопідготовки:

1. Поняття про онтогенез та його основні періоди.
2. Передембріональний період розвитку.
3. Характеристика пренатального періоду розвитку.
4. Постнатальний період розвитку організму.
5. Вікові зміни показників фізичного розвитку дітей.

Рекомендовані джерела:

- **Основні:** 1; 2; 4.
- **Додаткові джерела:** 2; 3; 4; 5; 6; 15.
- **Інформаційні ресурси:** 2; 3.

Зміст завдань:

Завдання 1. Розглянути на рисунку 2.1, як змінюються пропорції тіла людини протягом життя та на рисунок 2.2 про співвідношення розмірів голови у дітей і підлітків.

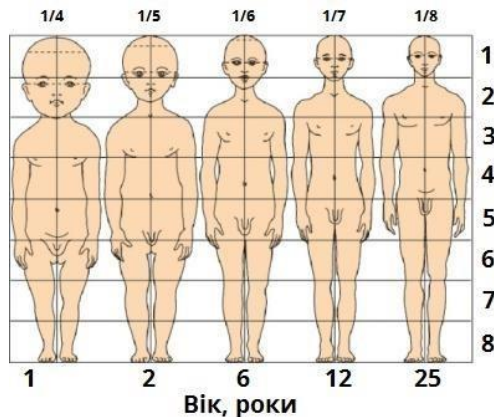

Рис. 2.1. Зміна пропорцій тіла з віком

**ОРІЄНТОВАНІ ЗАПИТАННЯ ДО ІСПИТУ
З ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА
«АНАТОМІЯ, ФІЗІОЛОГІЯ І ГІГІЄНА»**

1. Предмет і завдання анатомії, фізіології та гігієни.
2. Організм як єдине ціле.
3. Властивості організму людини.
4. Механізми регуляції фізіологічних функцій.
5. Клітина, як структурна і функціональна одиниця людського організму.
6. Тканини.
7. Статеві клітини людини.
8. Поняття про онтогенез та його періоди.
9. Характеристика передембріонального періоду розвитку.
10. Пренатальний період розвитку.
11. Характеристика постнатального періоду розвитку.
12. Загальні закономірності росту і розвитку дитини.
13. Поняття про показники фізичного розвитку дитини.
14. Значення і розвиток нервової системи. Загальна схема будови нервової системи.
15. Нервова тканина: будова, функції, види нейронів та нейроглії.
16. Поняття про нервові закінчення. Синапси: будова, види, механізми передачі збудження.
17. Поняття про рефлекс, рефлекторну дугу, рефлекторне кільце. Класифікація рефлексів.
18. Нервові центри, їх властивості.
19. Гальмування: види і значення.
20. Координація функцій організму.
21. Поняття про ВНД.
22. Характеристика умовних і безумовних рефлексів. Методи вивчення ВНД.
23. Гальмування умовних рефлексів, його види.
24. Аналітико-синтетична діяльність мозку. Поняття про динамічний стереотип.
25. Особливості ВНД людини. Дві сигнальні системи дійсності.

26. Порушення ВНД.
27. Будова, властивості, значення сенсорних систем.
28. Зоровий аналізатор: будова, вікові особливості.
29. Слуховий аналізатор: будова, вікові особливості.
30. Вестибулярний апарат.
31. Поняття про ендокринні залози, методи їх вивчення.
32. Загальні відомості про опорно-руховий апарат. Частини скелету і їх розвиток.
33. Кістки. Форма кісток.
34. Скелет людини. Вікові особливості черепа.
35. М'язи.
36. Кров і її значення. Функції крові. Склад крові.
37. Будова і робота серця. Його вікові особливості.
38. Серцевий цикл. Система кровообігу.
39. Велике і мале кола кровообігу. Кровообіг плоду.
40. Анемія та її профілактика.
41. Вікові особливості реакції серцево-судинної системи на фізичні навантаження.
42. Загальна будова дихальної системи.
43. Повітроносні шляхи. Трахея і бронхи. Гортань. Легені.
44. Газообмін у легенях. Регуляція дихання. Дихальні рухи.
45. Рефлекторна регуляція дихання. Гуморальна регуляція дихання.
46. Гігієнічне значення повітряного середовища в приміщенні та основні захворювання органів дихання дітей та підлітків.
47. Значення та функції системи травлення. Загальна будова органів травлення.
48. Травлення в ротовій порожнині. Травлення в шлунку.
49. Травлення в кишечнику. Вплив м'язової роботи на процеси травлення.
50. Обмін білків, вуглеводів і жирів в організмі людини.
51. Водний і мінеральний обмін.
52. Значення вітамінів для життєдіяльності людини.
53. Загальна характеристика органів виділення. анатомія, фізіологія та гігієна органів сечовиділення.
54. Функції шкіри. Будова шкіри. Гігієна шкіри. Профілактика захворювань шкіри.

55. Похідні шкіри людини – волосся і нігті. Роль шкіри в теплорегуляції організму людини.

56. Профілактика ботулізму. Профілактика гострих кишкових інфекцій.

57. Профілактика отруень грибами. Профілактика дифтерії. Профілактика туберкульозу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні:

1. Бумейстер В. І., Сікора В. З., Устьянський О. О. Анатомія людини (у запитаннях та відповідях) : навч. посібник. Суми:СумДУ, 2018. 303 с.
2. Коляденко Г. І. Анатомія людини : навч. посібник. Київ : Либідь, 2018. 384 с.
3. Лукашенко Т., Малишев В. Анатомія людини. Конспект лекцій. Київ, 2018. 112 с.
4. Маруненко І. М., Неведомська Є. О., Волковська Г. І. Анатомія, фізіологія, еволюція нервової системи. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 184с.

Додаткові:

1. Анатомічний атлас людини / Фредерік Мартіні ; за ред. В.Г. Черкасова. – пер. з 8-го англ. вид. Київ : Медицина, 2011. 128 с.
2. Анатомія людини : підруч. для студ. мед. ВНЗ IV рівня акредитації : у 3 т. Т. 3 / ред.: В. Г. Черкасов, А. І. Головацький. Вінниця: Нова книга, 2009. 376 с.
3. Анатомія людини : підручник / І. Я Коцан, В. О. Гринчук, В. Х. Велемець та ін. Луцьк : Волин. НУ імені Лесі Українки, 2010. 890 с.
4. Анатомія людини : посібник / підгот. Л. Б. Барикова. Івано-Франківськ, 2004. 110 с.
5. Антонік В. І., Антонік І. П., Андріанов В. Є. Анатомія, фізіологія дітей з основами гігієни та фізичної культури : навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2009. 336 с.
6. Бобрицька В. І. Анатомія і вікова фізіологія з основами шкільної гігієни: робочий зошит. Київ : Професіонал, 2004. 79 с.
7. Борзик О. Б., Дехтярьова О. О., Іонов І. А. Анатомія людини з основами спортивної морфології. Модуль 1 : курс лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 017 Фізична культура і спорт та 014.11 Середня освіта (Фізична культура) / уклад. О. Борзик, О. Дехтярьова, І. Іонов;

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2024. 233 с.

8. Волкова В. А. *Анатомія людини* : підручник. 1-ге вид. Харків, 2010. 336 с.

9. Дехтярьова О. О., Борзик О. Б., Каденко І. В., Чалий В. Ю., *Аналіз потенційних викликів та можливостей для використання машинного навчання у прогнозуванні ризику серцево-судинних захворювань на основі набору фізіологічних даних. «Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»*: журнал. 2023. № 15 (33) 2023. С. 172 – 186.

10. Дехтярьова О. О. *Вплив процесу адаптації на здоров'я студентів – першокурсників. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* / Запорізьк. обл. ін-т післядипл. пед. освіти. Запоріжжя, 2019. № 67. Т. 1. С. 184–187.

11. Дехтярьова О. О. *Формування культури здоров'я студентів педагогічних ЗВО. Валеологія : сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку* : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Харків, 10-14 квіт. 2019 р.). Харків, 2019. С. 84–87.

12. Дехтярьова О. О., Дехтярьова Ю. О. *Вплив інтерактивних комп'ютерних технологій на здоров'я студентської молоді. Міжнародна науково-практична конференція* : тези доповіді, м. Харків, 22-24 верес. 2017 р. 2017. С. 20–21.

13. Дехтярьова Ю. О., Дехтярьова О. О., Пальчик О. О. *Здоров'я і безпека студентів у світі інтерактивних комп'ютерних технологій. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2017. № 56-57(109-110). С. 560–565.

14. Каденко І. В., Пальчик О. О., Дехтярьова О. О., Бахмат Л. В. *Аналіз сучасних технологій навчання здоров'ю. Педагогічні науки.* / Полтав. Нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2019. № 73. С. 55–59.

15. Коцан І. Я., Гринчук В. О., Велемець В. Х. *Анатомія людини*: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 904 с.

16. Куйбіда В. В., Коханець П. П., Лопатинська В. В., Каденко І. В. *Фізична активність та мікробіота кишківника. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені*

М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць / За ред. О. В. Тимошенка. Київ : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2022. Вип. 11. К (156) 22. С 41–46.

17. Маєвська С. М. Методичні вказівки до самостійної роботи з анатомії для студентів факультету спорту та факультету фізичного виховання. Львів: ЛДУФК, 2007. 47 с.

18. Методичні вказівки до лабораторних занять з курсу «Анатомія людини» / М. Я. Гриньків, Ф. В. Музика, А. В. Малицький, С. М. Масєвська, А. В. Дунець. Львів : Сполом, 2008. 74 с.

19. Сидоренко П. І. Анатомія та фізіологія людини. Вид. 4-е, випр. Київ: Медицина, 2012. 199 с.

Інформаційні ресурси:

1. Biology. *Technion* :website. URL :<http://biology.technion.ac.il/> (date of the application : 20.01.2020).

2. Анатомія людини : навч. посібник студ.різнихнавч.закл., де вивчають предмет анатомія людини. URL:<http://anatomia.at.ua/> (дата звернення : 20.01.2020).

3. Порівняльна анатомія : сайт «Вікіпедія».URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Порівняльна_анатомія (дата звернення : 20.01.2020).

4. Інтерактивна платформа Mozaik Education : 3D-сцени: інтерактивне навчання: <https://ua.mozaweb.com/>(дата звернення : 31.09.2024).

ПІСЛЯМОВА

Виконавши самостійні роботи здобувачі освіти знатимуть: генетичні системні механізми онтогенезу; загальні закономірності росту і розвитку дітей і підлітків; особливості процесів дихання, кровообігу, травлення, обміну речовин, терморегуляції, виділення, функціонування нервової та ендокринної систем, їх взаємозв'язок; зв'язок організму з навколишнім середовищем і фактори, що зберігають та порушують здоров'я; складові і фактори формування здорового способу життя.

Здобуті знання, уміння та навички здобувачі освіти зможуть застосовувати для пояснення фізіологічних, біохімічних, генетичних процесів, екологічних ситуацій; розпізнавати органи і системи органів, пояснювати зв'язок між будовою і функцією; використовувати науково обґрунтовані гігієнічні рекомендації з організації освітнього процесу, режиму дня і відпочинку, харчування дітей, обладнання, планування і благоустрою навчальних закладів; пояснювати шкідливість впливу факторів ризику на здоров'я людини; встановлювати етапи, найбільш чутливі до педагогічних впливів, направлених на розвиток сприймання, уваги та пізнавальних процесів дітей.

Навчальне видання

АНАТОМІЯ, ФІЗІОЛОГІЯ І ГІГІЄНА

**Робочий зошит
для самостійної роботи
здобувачів початкового рівня (короткого циклу) вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта**

Укладачі:

Дехтярьова Олена Олександрівна

Каденко Ірина Валеріївна

Борзик Олена Богданівна